

A fürj és a fogoly viszonylagos elterjedése Magyarországon.

Irta SZEMERE LÁSZLÓ.

Az impulzust a szóban forgó kérdés tisztázására — mint ismeretes — dr. TARJÁN TIBOR úr adta meg, a ki észlelte, hogy Békés megyében a fürj ritkább, míg a fogoly elszaporodott; ezzel szemben Moholon (Bács m.) vadászván, a fürjek óriási tömege mellett kevés foglyot lelt.

1906 január 12-én keltezett soraiban nyílt kérdés tárgyává tette azt, hogy vajjon tényleg a fogoly szorította-e ki a régebben gyakoribb fürjet? Ez az előzetes kérdés megjelent az „Aquila“ 1906. évfolyamában, s a hazai természetrajzi és vadászati szakirodalom azon évi füzetében. (Zoologiai Lapok, Vadászlap, Erdészeti Lapok, Természet.) Az 1907. év elején aztán kibocsájtotta a M. K. O. K. a kérdőíveket, melyek szintén megjelentek a fenti lapokban, s a Természetudományi Közlönyben is, külön is megkapta a Központ minden megfigyelője, s az erdőhatóságok is.

A kérdések — melyekhez előzetes támpontokat nyújtott SCHENK JAKAB adjunktus úr — ezek:

1. Minő a viszony jelenleg valamely (lehetőleg pontosan megjelölt) területen a fürj és fogoly között, melyik a gyakoribb?

2. Minő volt ez a viszony régebben?

3. Minő okra vezethető vissza az egyik vagy másik faj csökkenése vagy elszaporodása, tényleg kiszorította-e a fogoly a fürjet?

Folytatólag: „Megjegyzendő, hogy lehetnek oly területek is, a melyeken az egyik vagy mind a két faj elő sem fordul; az országos felvétel csak akkor teljes, ha ismerjük ezeket a területeket is, s ezért kérjük ezeket is jelezni.“

A felhívás többi részéhez még utóbb visszatérek. A hivatalos jellegű erdőhatósági kérdő-

Die relative Verbreitung der Wachtel und des Rebhuhns in Ungarn.

VON LADISLAUS V. SZEMERE.

Die Anregung zur Aufklärung dieser Frage ging — wie bekannt — von Dr. TIBERIUS TARJÁN aus, der beobachtete, dass die Wachtel im Komitate Békés seltener ist, während das Rebhuhn sich vermehrt hat; hingegen hat er auf seinen Jagden in Mohol (Komitat Bács) neben einer ungeheuren Menge von Wachteln nur wenige Rebhühner gefunden.

In seinen vom 12. Januar 1906 datierten Zeilen hat er die Frage aufgeworfen, ob tatsächlich das Rebhuhn die einst so häufige Wachtel verdrängt habe? Diese vorläufige Frage erschien im Jahrgang 1906 der „Aquila“ und in den Heften der heimischen naturwissenschaftlichen und jagdlichen Fachliteratur desselben Jahres (Zoologiai Lapok, Vadászlap, Erdészeti Lapok, Természet). Zu Beginn des Jahres 1907 sendete sodann die K. U. O. C. Fragebogen aus, welche ebenfalls in den obenerwähnten Blättern sowie auch im Természetudományi Közlöny erschienen, und jedem Beobachter der Centrale, sowie den Forstbehörden auch noch separat zugesendet wurden.

Die Fragen — zu denen Adjunkt JAKOB SCHENK die vorläufigen Anhaltspunkte geliefert hatte — waren die:

1. Welches ist das gegenwärtige Verhältnis auf einem (möglichst genau bezeichneten) Gebiete zwischen der Wachtel und dem Rebhuhn?

2. Wie gestaltete sich dieses Verhältnis in älteren Zeiten?

3. Auf welche Ursachen ist die Abnahme oder Vermehrung der einen oder der anderen Art zurückzuführen; wurde die Wachtel tatsächlich durch das Rebhuhn verdrängt?

Dann folgt noch: „Es ist zu bemerken, dass auch Gebiete vorkommen können, auf denen nur eine der Arten, oder vielleicht keine derselben vorkommt; die Landesaufnahme ist nur dann vollständig, wenn wir auch diese Gebiete kennen und darum wird ersucht dieselben auch anzuführen.“

Auf die übrigen Teile des Aufrufes will ich später noch zurückkommen. Von im Amts-

ivekből nem jött vissza mindössze 65, hiányos volt 2, ismétlődő 4. A központ megfigyelői közül 49-en szóltak a tárgyhoz, s így a feldolgozott közlemények száma 114 darab volt, 1909 november – december havában, midőn a M. K. O. K. részéről azok feldolgozásával megbízattam. Első szempillantásra talán kevésnek látszik az összegyűlt anyag, s hogy mégis ezek alapján is tárgyalhatók a kérdőpontok, az abban leli magyarázatát, hogy:

1. A megfigyelők jó és jóformán egyenként is helytálló kész dolgozatokat küldtek be, nem pusztán rövid választ a feltett kérdésekre.

2. Az adatok meglehetősen egyenletesen oszlanak el Magyarország területén.

10 megyéből adat nincs, de az összképre ez zavarólag nem hat, mert ezek is különféle helyein vannak az országnak. Nincs adatunk: Abaujtona, Árva, Bereg, Borsod, Esztergom, Fogaras, Krassószörény, Marostorda, Szepes és Tolna megyéből. Azonban vadlövési statisztika — amennyiben azt egyáltalán figyelembe vettem — ezen megyékből is van. Ezeket a „Vadászlap“-ból jegyeztem ki, s e lap szerkesztőjének külön is köszönettel tartozom azért, hogy módot nyújtott a táblázatok eredetijének a megsejtelésére. Tekintettel arra, hogy a foglyot és fürjet sem kölcsönösen, sem más fajjal össze nem tévesztik — mint teszem a ragadozókat — ez oldalról elfogadhatók volnának a rubrikák adatai, ezek érdemleges elbírálása a feldolgozásban alább lesz. Annyit minden esetre bizonyítanak, hogy Magyarország minden megyéjében van fürj és fogoly is, s hogy mindkét fajból sokszorosan több van a síkságon, mint az erdős vidékeken, vagy a magasabb hegységekben. Erre vonatkozólag a megfigyelők beküldötte anyagból közelebbi adatokat kaptunk olyan helyekről, hol egyik vagy másik, vagy mindkét faj hiány-

wege an die Forstbehörden gerichteten Fragebögen sind insgesamt nur 65 zurückgelangt, mangelhaft waren 2, wiederholend 4. Von den Beobachtern der Centrale äusserten sich 49 über den Gegenstand und so betrug die Zahl der aufgearbeiteten Meldungen bis November—Dezember 1909 114 Stück, mit deren Bearbeitung ich von Seite der K. U. O. C. betraut wurde. Auf den ersten Blick könnte die Menge des gesammelten Materiales gering erscheinen, dass aber die Fragepunkte auf dieser Grundlage dennoch bearbeitet werden konnten, findet seine Erklärung darin, dass

1. die Beobachter gute und sozusagen selbständige fertige Arbeiten und nicht nur kurze Antworten auf die ihnen gestellten Fragen einsendeten;

2. die Daten sich ziemlich gleichmässig auf ganz Ungarn verteilen.

Aus 10 Komitaten liegen keine Daten vor, aber dies wirkt auf das Gesamtbild keineswegs störend, weil diese Komitate sich auf verschiedene Gegenden des Landes verteilen. Aus den folgenden Komitaten besitzen wir keine Daten: Abaujtona, Árva, Bereg, Borsod, Esztergom, Fogaras, Krassószörény, Marostorda, Szepes und Tolna; Wildabschuss-Statistiken aus diesen Komitaten liegen aber — soweit ich dieselben in Betracht gezogen habe — auch vor. Diese habe ich aus der „Vadászlap“ genommen und bin ich dem Redakteur dieses Blattes auch noch besonders verpflichtet, dass er mir die Möglichkeit gab, in die Originalzusammenstellungen Einblick zu nehmen. Mit Rücksicht darauf, dass das Rebhuhn und die Wachtel weder miteinander, noch mit anderen Arten verwechselt werden können — wie dies z. B. bei den Raubvögeln vorkommt — so wären die Daten der Rubriken von dieser Seite aus als annehmbar zu betrachten; deren meritorische Würdigung folgt später in der Bearbeitung. Sie beweisen jedenfalls soviel, dass die Wachtel und das Rebhuhn in jedem Komitate Ungarns vorkommen und dass jede dieser Arten in der Ebene vielfach häufiger ist als in den waldigen Gegenden [oder in den höheren Gebirgen. Aus dem diesbezüglich von den Beobachtern eingesendeten Materiale kann man ersehen, dass es in Ungarn Gebiete gibt, wo entweder die eine oder die andere Art fehlt, dass diese Gebiete sich aber auf

zik, ezek azonban csak szűkebb területre — néhány falu határára — szólnak.

Midőn a Központ nevében köszönetet mondok mindazon uraknak, kik adataikat rendelkezésünkre bocsájtották, felsorolom azokat, kik tüzetesebben szóltak a kérdéshez: BARTHOS GYULA, MATUSOVITS KÁROLY, KOSZTKA LÁSZLÓ, MAJOS FERENCZ, KÜLLEY JÁNOS, RIMLER PÁL, MAGDITS KÁROLY, VEVERÁN ISTVÁN, SZEŐTS BÉLA, HEGYMEGHY DEZSŐ, MENESDORFER GUSZTÁV, BINDER BÉLA, SZALAY BÉLA, DR. SZALAY GÉZA, FEKETE ANTAL, WÁHL IGNÁCZ, RÁCZ BÉLA, LÉSZAI FERENCZ, SZLÁVY KORNÉL, OLÁH SÁNDOR ÉS FELSŐÉORI NAGY GYULA megfigyelők.

Többen ívekre menő kész dolgozatot küldtek be, megkönnyítve ezáltal munkámat, mely így nem is állott egyébből, mint kivonatolásból és egyeztetésből. Azonban a többi megfigyelők s az erdőhatóságok is, jó adatokat szolgáltatottak s úgy ezekre, mint a felsorolt urak dolgozataira sűrűn vissza fogok térni. Feldolgozásom a felvetett három kérdés sorrendjét követi, de hogy zavarólag ne legyen a végén azon területek fölemlítése, melyeken egyik vagy másik, esetleg mindkét faj hiányzik, ezt letárgyalom már itt. Tágabban mutatja azt a vadlövési statisztika is, t. i. hogy hol van kevés fogoly és fürj, de még ott is a közölt számoknál több feltételezendő, mert rendes lajstromot kevés helyen vezetnek, főleg a fürjről, melynek számadatai tehát pesszimisztikusabbak a fogolyénál s sehol avval parallel nem haladnak. Oda nyilatkoznak: VEVERÁN ISTVÁN, KOSZTKA LÁSZLÓ, SZALAY BÉLA stb. Érdekes KÁNYA JÁNOS erdőőr írása: „... egyenként szálnak fel és kicsin pontot mutat...“, hasonló jelentés jött Dorgosról, a hol szintén abban vélik a fürj szaporodásának az okát adni, hogy: „vadászaton nem lövetnek.“ Ezzel szemben, bár alárendeltebb viszonyban vannak olyan helyek, a hol a fürjvadászat dominál, főleg a délibb megyékben, s ilyen adat is van:

engere Territorien — auf die Gemarkung einiger Dörfer — beziehen.

Indem ich im Namen der Centrale allen jenen Herren, welche ihre Beobachtungen zur Verfügung stellten, meinen Dank ausspreche, will ich noch jene anführen, welche sich besonders mit der Frage befassten, diese sind die Beobachter: JULIUS BARTHOS, KARL MATUSOVITS, LADISLAUS KOSZTKA, FRANZ MAJOS, JOHANN KÜLLEY, PAUL RIMLER, KARL MAGDITS, STEFAN VEVERÁN, BÉLA SZEŐTS, DESIDER HEGYMEGHY, GUSTAV MENESDORFER, BÉLA BINDER, BÉLA SZALAY, DR. GÉZA SZALAY, ANTON FEKETE, IGNAZ WAHL, BÉLA RÁCZ, FRANZ LÉSZAI, KORNEL SZLÁVY, ALEXANDER OLÁH und JULIUS NAGY DE FELSŐÉOR.

Mehrere von diesen haben bogenlange fertige Arbeiten eingesendet und mir dadurch die Arbeit sehr erleichtert, so dass mir nur die Verfertigung der Auszüge und die Vergleichung übrig blieb. Aber auch die übrigen Beobachter und die Forstbehörden haben gute Daten geliefert, auf welche ich, sowohl wie auf die der obengenannten Herren, recht häufig zurückkommen werde. Meine Bearbeitung passt sich der Reihenfolge der drei aufgestellten Fragen an; damit aber am Ende die Anführung derjenigen Gebiete, wo die eine oder die andere Art, oder eventuell keine von beiden vorkommt, keine Störung verursache, erledige ich dies gleich hier. Im allgemeinen zeigt auch die Wildabschuss-Statistik, wo wenig Wachteln oder Rebhühner sind; aber auch dort können mehr als die mitgeteilten Zahlen angenommen werden, weil ein regelmässiges Verzeichnis an wenig Orten geführt wird, besonders über die Wachtel; die auf diese bezüglichen Zahlen sind pessimistischer aufzunehmen als die des Rebhuhns und bewegen sich nirgends parallel mit den ersteren. Dies ist auch die Ansicht von STEFAN VEVERÁN, LADISLAUS KOSZTKA, BÉLA SZALAY, etc. Interessant ist, was der Waldhüter JOHANN KÁNYA schreibt: „... sie fliegen einzeln auf und zeigen einen kleinen Punkt...“; ein ähnlicher Bericht kam von Dorgos, worin die Ursache der Vermehrung der Wachtel in dem erblickt wird, dass sie: „auf der Jagd nicht geschossen werden“. Dem gegenüber, obzwar in geringerer Zahl, gibt es Plätze, wo die Wachteljagd stärker betrieben wird, hauptsächlich in den südlichen Komitaten, und auch solche Daten besitzen wir: „... Die

„... Néhol az uradalmak vizslával az utolsóig kilövik...“ (1335—07 M. K. O. K. szám!)

Herrschaften schiessen sie an manchen Orten mit dem Vorstehhund bis auf die letzte aus.“ (1335—07. M. K. O. K. szám!)

I. táblázat. — Tabelle I.

Azon helyek kimutatása, hol a fűrj és a fogoly igen gyéren, vagy egyáltalán nem fordul elő:

Zusammenstellung jener Orte, wo die Wachtel und das Rebhuhn sehr selten, oder überhaupt nicht vorkommen:

Egyik faj se fordul elő: — Beide Arten fehlen:

Hegybánya, Bacsófalva, Gyekés, Magaslak, Irtványos (Hont m.).*

Perdix perdix L.

Nem fordul elő: — Kommt nicht vor:

Szentmihálykörtvélyesen (Máramaros m.) hol az 1906. évi erős tél pusztította ki őket (weil sie im strengen Winter 1906 zugrunde gingen), Sziklatelep (Zólyom m.) ugyanúgy (ebenso) 1000—1200 m. tengerszin feletti magasság (Seehöhe 1000—1200 m.).

Igen ritka: — Sehr selten:

Kovászna (Háromszék m.) „azelőtt híre se volt“ („kam früher nicht vor“), Gyergyótölgyes (Csik m.); Nagybocksó (Máramaros m.), Rahó, Técső, Alsó- és Felsőkalocsa, továbbá Ökörmezőn (Máramaros m.) 30—40 fordul elő (wo 30—40 Stück vorkommen); Söhát, Ungbükkös, Szemerekő (Ung m.), hol azelőtt nem is volt (wo früher keine waren). Znióvárálja (Turóc m.).

Coturnix coturnix L.

Nem fordul elő: — Kommt nicht vor:

Felső- és Alsószinevér (Máramaros m.); Söhát, Ungbükkös, Szemerekő és Havasköz (Ung m.).

Igen ritka: — Sehr selten:

Gyergyóbélboron (Csik m.) 900 méteren túl is látható (sichtbar bis über 900 m Seehöhe), Gyergyótölgyesi járás u. o.; Abrudfalva (Alsófehér m.); Nagyilva, Magura, Szentjózsef, Les (Besztercze-Naszód m.); Nyustya (Gömör m.) és általában ezen megye északi részében (überhaupt im nördlichen Teile dieses Komitates); Szentmihálykörtvélyes (Máramaros m.), Nagybocksó, Rahó, Alsó- és Felsőkalocsa, Ökörmező, Técső (Máramaros m.), Sziklatelep (Zólyom m.) 1000—1200 m magasan (in der Seehöhe von 1000—1200 m); Znióvárálja (Turóc m.).

A jelentésekből kitetszik, hogy a fűrj és fogoly mindenütt, ahol bárcsak pár holdnyi rétecskét vagy szántóföldet, erdei irtást lel, előfordul, még ha az tetemes tengerszinfeletti magasságban van is, hogy itt hol a határ, arról nincs elég adat. Az I. táblázatban felsorolt adatok beküldői tehát a kérdőpontokra

Aus den Berichten geht hervor, dass die Wachtel und das Rebhuhn überall vorkommen, wo sie eine wenn auch nur einige Joch grosse Wiese, Ackerfeld oder Waldrodung finden, wenn diese auch in beträchtlicher Meereshöhe liegen; wo sich hier eine Grenze ziehen lässt, dafür sind keine genügenden

* Die Abkürzung „m.“ bedeutet das Komitat.

teljes választ nem adhattak, jórészt meg is jegyzik, hogy a két faj közti viszony egyik vagy másik faj hiánya miatt nem volt tanulmányozható. Ezen helyeken a viszony régebben is jórészt ugyanilyen volt, de az sűrűn előfordul, hogy az erdőirtás nyomán megjelenik a fogoly, azután a fürj is.

Az összkép kibontakozását megnehezíti az időszakos kipusztulása valamely vidékről egyik-másik fajnak, erről bizonyosságot nyújt az 1906/7. évi szigorú tél, a mikor is igen sok fogoly pusztult el, de korántsem mindenütt az egész országban. A hol a foglyokat télen etették, vagy a hol a mezőn elég szalmakazal, cséplésnyom stb. maradt, ott a foglyok az erős tél daczára is szépen átteleltek (pl. Mohácson).

Vegyük most sorra a kérdéseket.

1. Minő a viszony jelenleg valamely (lehetőleg pontosan megjelölt) területen a fürj és fogoly között, melyik a gyakoribb? (A „jelenleg“ az 1907. évre vonatkozik).

2. Minő volt ez a viszony régebben?

A II—VI. táblázathoz tartozó rövidítések magyarázata:

a) = Sok fogoly, sok fürj, egyenlő számban.

b) = Sok fogoly, fürj kevesebb, de szintén bőven van.

c) = Sok fogoly, fürj kevés van.

d) = Kevés fogoly, kevés fürj, egyenlő számban.

e) = Sok fürj, fogoly kevesebb, de az is bőven van.

f) = Sok a fürj, kevés a fogoly.

g) = Kevés a fogoly, de fürj még kevesebb van.

h) = Kevés a fürj, de fogoly még kevesebb van.

Daten vorhanden. Die Einsender der in Tabelle I angeführten Daten konnten die Fragepunkte nicht vollständig beantworten, weil das Verhältnis der beiden Arten zu einander wegen Mangels der einen oder der anderen Art, keinem Studium unterzogen werden konnte, was die meisten Einsender auch noch besonders bemerken. An diesen Orten war das Verhältnis auch in früheren Zeiten dasselbe, doch kommt es häufig vor, dass im Gefolge der Waldrodung zuerst das Rebhuhn erscheint und später auch die Wachtel.

Die Entrollung des Gesamtbildes wird durch die zeitweilige Vernichtung der einen oder der anderen Art in irgend einer Gegend erschwert; ein Beispiel hiezu bietet der strenge Winter 1906/7, wo sehr viele Rebhühner zugrunde gingen, jedoch keineswegs überall im ganzen Lande. Wo die Rebhühner im Winter gefüttert wurden, oder wo auf den Feldern genügend viele Strohtristen, Dreschplätze etc. vorhanden waren, dort überwinterten die Rebhühner, trotz des strengen Winters, sehr gut (z. B. in Mohács).

Nehmen wir nun die Fragen der Reihe nach vor:

1. Welches ist gegenwärtig das Verhältnis zwischen der Wachtel und dem Rebhuhn auf einem möglichst genau bezeichneten Gebiete und welche ist die häufigere Art? („Gegenwärtig“ bezieht sich hier auf das Jahr 1907.)

2. Welches war das Verhältnis in früheren Zeiten?

Erklärung der in den Tabellen II—VI enthaltenen Abkürzungen:

a) = Viele Rebhühner, viele Wachteln, in gleicher Anzahl.

b) = Viele Rebhühner, weniger Wachteln, jedoch noch in reichlicher Anzahl.

c) = Viele Rebhühner, Wachteln wenig.

d) = Wenige Rebhühner, wenige Wachteln, in gleicher Anzahl.

e) = Viele Wachteln, weniger Rebhühner, aber immerhin noch reichlich.

f) = Viele Wachteln, Rebhühner wenig.

g) = Wenig Rebhühner, aber noch weniger Wachteln.

h) = Wenige Wachteln, aber noch weniger Rebhühner.

II. Táblázat a Dunántúlra. — Tabelle II über das Hügelland j. d. Donau.

Adatok az első kérdéshez. — Daten zu ersten Frage.

a) Sopronujlak, Kisostoros, Csáva, Felsőrámóc, Sopronszentmárton (Erdőhatóságok — Forstbehörden).

b) Gogánfa (Herzog Esterházy uradalma — fürstl. Esterházy'sche Domäne), Kismarton, Vulkapatak, Fertőfehéregyháza, Sércz, Oszlop, Lajtaszentgyörgy, Kismarton, Czinfalva, Vulkapordány, Nagyhöflány, Szárazvám, Büdöskut. Továbbá Répáspuszta (Somogy m.), Lengyeltóti, Kaposvár, Malomháza.

c) Csáktornyai járás (Zala m.), Gyiróth, Körmend (kiterjesztve egész Sopron m.-re SCHREINER J. által — von E. SCHREINER auf das ganze Comitat Sopron ausgebreitet) Nagyatád, Rimaszentkirály, Lábod, Görgeteg, Iharosberény, Ravazd.

d) Szentpétertől Révkomáromig, Tata.

e) Tab (Somogy m.).

f) Pilisszentkereszt (Pest m.).

Adatok a második kérdéshez. — Daten zur zweiten Frage.

a) Iharosberény, Répáspuszta.

b) Kaposvár, Igal, Lengyeltóti, Nagyatád, Malomháza, Körmend, Zalagógánfa, továbbá herceg Esterházy uradalmi, mint fentebb (weilers die fürstl. Esterházy'schen Domänen wie oben).

c) Ravazd, Csepreg (Sopron m.-re kiterjeszti SCHREINER JENŐ — auf das Comitat Sopron ausgebreitet von E. SCHREINER), Gyiróth (Veszprém m.), Csáktornyai járás (Zala m.).

d) Pilisszentkereszt (?)

e) Tab.

f) Tata.

Az a kép tárul elénk, hogy a Dunántúl általában sok a fogoly s helyenként a fűrj is szép számmal tenyészik, illetőleg tenyészett 1907-ben. A kérdés a fűrjek számának a mérlegelésénél a már megtelepedett fűrjekre irányult, nem akartam a táblázatot komplikálni azzal, hogy még a fűrjek vonulását is belehozam itt a viszony megállapításába, kézenfekvő dolog, hogy a vonulás idejében helyenként az arány a fűrjekre kedvezőbb lesz. Általában a „sok“ és „kevés“ kifejezéseket szelvében használják, anélkül, hogy a kettő közti határt megállapíthatnók. E rovatokban a „kevés“ kifejezés a fűrjre nem vehető pesszimiztikusan, pl.: VASZARY ERNŐ rendes megf. a fűrjek fogyását jelzi, de azért Ravazdon két nap alatt lehet 123 darabot löni egy helyen néhány puskásnak!

Nem vontam be a vadlelövés statisztikai adatait, mert az a fentebbi — bár kevesebb,

Wir gewinnen das Bild, dass jenseits der Donau überhaupt viel Rebhühner sind, und dass an einigen Orten auch die Wachtel in ziemlicher Anzahl vorkommt. Bei der Erwägung der Anzahl der Wachteln richtete sich die Frage auf die schon sesshaft gewordenen Wachteln und ich wollte die Tabelle nicht noch durch die Hineinbeziehung des Wachtelzuges bei der Bestimmung der Verhältnisse komplizierter machen; es liegt auf der Hand, dass während der Zugszeit das Verhältnis für die Wachteln ein günstigeres gewesen wäre. Im allgemeinen sind die Ausdrücke „viele“ und „wenige“ im weiteren Sinne zu verstehen, ohne dass die Grenze zwischen ihnen festgesetzt wäre. In diesen Rubriken ist „wenig“ mit Bezug auf die Wachtel nicht pessimistisch aufzufassen, so berichtet z. B. der ordentliche Observator ERNST VASZARY, dass die Wachteln weniger werden, dennoch wurden in Ravazd von ein paar Schützen während zweier Tage 123 Stück erlegt.

Ich habe die statistischen Wildabschussdaten nicht hineinbezogen, weil diese das

de megbízhatóbb — adatokból kibontakozó képre zavarólag hatna, nem szükséges azt bizonyítanom, hogy a lőtt fürjek számát a Dunántúl se tartják nagyon nyilván s ki tudja, hogy a közzétett számoknak hányszorosa szerepelne, ha minden lelőtt fürj adata helyet kapna? De tudományos becse az adatoknak még akkor sem lenne sok, ha azt lelkiismeretesen nyilvántartanak is s beküldenék, hogy hol mennyi fürjet lőnek. Mondjuk, hogy az uradalmak a statisztikát jól vezetik. De megeshet, hogy egy bizonyos évben nem vadászik éppen az az egynehány ember, a ki a legtöbb fürjet szokta lőni egy adott területen. Ezt a feldolgozó nem tudja meg — s előáll egy hiatus, a minek talán egészen más magyarázatát fogja keresni! A megyénként vagy mondjuk az egész országra szóló számoknál ez csak apró hullám, mely az összképet nem zavarja s ez némi támpontul alkalmilag használható, de már a helyi érdekű statisztikára — melytől eleinte többet vártam — károsan hat. De egyes vadásztársaságoktól használható statisztikai adatokat kaptam.

A viszony a fürjek rovására változott, de nem szembeszökően.

obige — wenn auch auf wenigen, aber umso verlässlicheren Daten beruhende — Bild trüben würden; es ist nicht nötig zu beweisen, dass auch jenseits der Donau der Wachtelabschuss nicht genau verzeichnet wird. Wer weiss, ob nicht das Mehrfache der mitgeteilten Zahlen einzutragen wäre, wenn jede abgeschossene Wachtel darin verzeichnet worden wäre? Aber wissenschaftlichen Wert hätten diese Daten auch dann nicht, wenn dieselben gewissenhaft aufgezeichnet und eingesendet würden, wo und wieviele Wachteln geschossen wurden. Nehmen wir an, dass die Domänen die Statistik richtig führen. Es kann aber vorkommen, dass in einem bestimmten Jahre die paar Jäger, welche die meisten Wachteln zu schießen pflegen, auf einem gegebenen Gebiete gerade nicht jagen. Dies erfährt der Bearbeiter nicht und so entsteht ein Hiatus, welchen er sich möglicherweise ganz anders erklären wird! Bei der komitatsweisen Zusammenstellung oder bei den auf das ganze Land bezüglichen Zahlen, ist dies nur eine kleine Schwankung, welche das Gesamtbild nicht stört und welche bei Gelegenheit als beiläufiger Stützpunkt verwendet werden kann; bei der Lokalstatistik aber — von der ich anfangs mehr erwartete — wirkt sie schädlich. Von einzelnen Jagdgesellschaften erhielt ich jedoch brauchbare statistische Daten.

Das Verhältnis hat sich zu Ungunsten der Wachteln verändert, jedoch nicht in auffallender Weise.

III. Táblázat a Kis Magyar Alföldre. — III. Tabelle über die kleine ungarische Tiefebene.

Adatok az első kérdéshez. — Daten zur ersten Frage.

- c) Keszegfalu, Megyeres, Ószőny, Magyaróvár, Csorna.
- f) Hövej.

Adatok a második kérdéshez. — Daten zur zweiten Frage.

- b) Csorna.
- e) Hövej.
- f) Keszegfalu, Ószőny, Megyeres, Komárom.

A statisztikai adatok bevonásával megállapítható, hogy a Kis Magyar Alföldön is hasonló a viszony, mint a Dunántúl (pl. Komárom megyében 1907-ben 49,108 foglyot s 5228

Mit Einbeziehung der statistischen Daten kann festgestellt werden, dass in der kleinen ungarischen Tiefebene das Verhältnis ein ähnliches ist wie jenseits der Donau (laut

fürjet lőttek a rubrikák szerint). A viszony megváltozása is hasonlatos az előbbihez. A statisztikai adatokról alkotott véleményem ide s a következő vidékekre is vonatkozik.

Rubriken wurden z. B. im Komitate Komárom im Jahre 1907 49,108 Wachteln und 5228 Rebhühner geschossen.) Die Veränderung des Verhältnisses ist auch ähnlich dem früher erwähnten. Meine Ansicht über die statistischen Daten bezieht sich sowohl auf diese Gegend, wie auch auf die folgenden.

IV. Táblázat a Nagy Magyar Alföldre. — IV. Tabelle über die grosse ungarische Tiefebene.

Adatok az első kérdéshez. — Daten zur ersten Frage.

- a) Apatin, Békéscsaba, Thass, Laskod (Szaboles m.).
- b) Titel, Nagyvárad, Hantos, Székesfehérvár, Hajdúnánás, Csurgó, Szatmárnémeti, Detta, Temeskubin.
- c) Vadász, Ujvidék (kiterjesztve a Bácskára — auf das ganze Com. Bács bezogen), Mohács, Siklós, Szentlőrincz, Baranyavár, Csanádpalota, Izsák, Zajta.
- d) Királyhalom, Szinyérváralja, Ungvár.
- e) Csantavér, Mezőtúr, Abony, Barcs, Rudolfsgnád.
- f) Szerep, Ujtelek, Lasztomér, Cselej, Egress, Sárospatak, Sátoraljaujhely.
- g) Ráczeve, Nagyszöllös.

Adatok a második kérdéshez. — Daten zur zweiten Frage.

- a) Szatmárnémeti.
- b) Siklós, Szentlőrincz, Baranyavár, Nagyvárad.
- d) Apatin, Szinyérváralja, Nagyszöllös.
- e) Vadász, Hantos, Székesfehérvár, Abony, Izsák, Ráczeve, Csurgó.
- f) Csantavér, Titel, Ujvidék, Mohács, Békéscsaba, Szerep, Csanádpalota, Királyhalom (Szegednél), Hajdúnánás, Thass, Temeskubin, Rudolfsgnád, Ungvár, Sárospatak, Egress, Cselej, Lasztomér, Sátoraljaujhely.
- h) Detta.

A Nagy Magyar Alföld viszonya hasonló a Dunántúlihoz, de nem annyira kedvezőtlen a fürjekre, főleg a déli megyékben, pl. a Rudolfsgnádi vadásztársaság 1906 ban 2469 fürjet lőtt 341 fogoly mellett. Ezekből nyilvánvaló, hogy a fürjek főleg a Nagy Alföld északibb részeiben fogyatkoztak meg fel-tünőbben.

Das Verhältnis in der grossen ungarischen Tiefebene ist ein ähnliches wie jenseits der Donau, jedoch nicht so ungünstig für die Wachtel, namentlich in den südlichen Komitaten; so wurden z. B. von der Rudolfsgnáder Jagdgesellschaft im Jahre 1906 2469 Wachteln gegen 341 Rebhühner geschossen. Aus diesem geht klar hervor, dass die Abnahme der Wachteln nur in den nördlichen Teilen der grossen Tiefebene eine auffallende ist.

V. Táblázat a keleti hegyvidékekre. — V. Tabelle über die östliche Gebirgsgegend.

Adatok az első kérdéshez. — Daten zur ersten Frage.

- a) Zabálcz (Temes m.).
- c) Tótvárad.
- d) Besztercze, Türkös Magyarorbó s az „Erdöhát“ Kolozs m., Zilah, Dész, Kelmák, Topánfalva.

- e) Dorgos.
- f) Dézna, Naszód, Ujgyháza, Zsibó.
- g) Rozália, Torda, Segesvár, Szászsebes, Székelyudvarhely.
- h) Brád, Kőrösbánya, Erzsébetváros.

Adatok a második kérdéshez. — Daten zur zweiten Frage.

- c) Tótvárad, Zilah.
- d) Besnyő, Fehéregyháza, Dipse, Felsősebes, Naszód, Dész, Zabálcz, Torda, Topánfalva.
- f) Dézna, Türkös, Erzsébetváros, Magyargorbó s az Erdőhát Kolozs megyében.
- g) Segesvár, Ujgyháza.
- h) Brád, Rozália, Szászsebes.

A keleti hegyvidék már más képet mutat, főleg ha belevonjuk az I. táblázat idevágó adatait is. A két faj tömegesebben csak a síkságokkal határos, kulturálisabb helyeken fordul elő, egyébként mindkét faj sokkal kevesebb számban szerepel, mint a II—IV. táblázatban. A viszony keveset változott.

Die östliche Gebirgsgegend zeigt schon ein anderes Bild, besonders wenn wir die einschlägigen Daten der Tabelle I. einbeziehen. Die zwei Arten kommen massenhafter nur in den an die Ebenen angrenzenden kultivierteren Orten vor; im übrigen sind beide Arten in bedeutend geringerer Zahl vorhanden als in den Tabellen II—IV.

VI. Táblázat az északi hegyvidékre. — VI. Tabelle über die nördliche Gebirgsgegend.

Adatok az első kérdéshez. — Daten zur ersten Frage.

- a) Bábaszék.
- c) Nyitraivánka, Valkó.
- d) Zsarnóczakohó, Bodony, Znióvárálja, Rezsőpart, Szikla (Zólyom m.).
- f) Domonya.
- g) Százd, Liptóújvár, Németlipcse, Rózsahegy, Losoncz, Trencsén.
- h) Keczerpeklén (Sáros m.), Budatin, Tavarna.

Adatok a második kérdéshez. — Daten zur zweiten Frage.

- a) Bábaszék.
- b) Losoncz.
- d) Bodony, Keczerpeklén, Znióvárálja, Rezsőpart, Szikla.
- f) Százd, Nyitraivánka, Valkó, Domonya, Tavarna.
- g) Németlipcse, Rózsahegy, Budatin.
- h) Zsarnóczakohó, Liptóújvár, Trencsén.

A viszony az V-höz hasonló, helyenként még elég fűrj akad, régebben több volt a számuk, de mégsem lehetett a „sok“ fűrjet jelző rubrikákba osztani, mert ezen túlnyomórészt erdős vagy sziklás területeken valami intenzíven régebben sem tenyésztek, a kivételek érvényre jutottak — már amennyire a kérdésekre kapott feleletek száma ezt lehetővé tette.

Das Verhältnis ist ähnlich dem bei V; örtlich finden sich noch genug Wachteln; früher gab es deren mehr, aber man konnte sie dennoch nicht in die Rubrik „viel Wachteln“ einreihen, weil sie in diesem vorwiegend waldigen oder felsigen Gebiete auch früher nicht besonders intensiv gediehen. Insoferne als die auf die Fragen eingelangten Antworten dies zuließen, wurden die Ausnahmen hervorgehoben.

3. Minő okra vezethető vissza az egyik vagy másik faj csökkenése vagy elszaporodása, tényleg kiszorítja e a fogoly a fürjet?

A táblázatokra vetett futólagos pillantás után feltámadhatna az a gyanunk, hogy e két faj közti számarányban valamelyes „kiszorítás“ közrejátszik. De olvasva a megfigyelőknek e kérdésre adott válaszait, legott tisztán áll előttünk, hogy a fürj megfogyásának az oka nem hozható összefüggésbe a fogoly elszaporodásával. Emez állítást a beküldött jelentések idevágó kivonataival fogom bizonyítani, míg DR. TÁRJÁN TIBOR úr feltevése ezentúl is feltevés marad s mint ilyen sem osztja nézetét a beküldött jelentések 97 perzentje, reális megfigyelés e feltevést egyáltalán nem támogatja.

Hogy a fogoly a fürjet kiszoríthatja, arról tudósítottak: Malomházáról HORVÁTH ADOLF erdőőr: „A fogoly teljesen a fürjet ki nem szoríthatja“ (sic!) Erdőhatóság Magyaróvár: „A fogoly kiszoríthatja a fürjet.“ E két téveteg adattal szemben hangsúlyozza minden megfigyelő, hogy a fogoly nem szorítja ki a fürjet, vagy a hol gyéren fordul elő mindkét faj; egyszerűen felemlítik, hogy ott erről szó sem lehet, illetőleg ez nem állapítható meg. Mint-hogy a megfigyelők a fürj pusztulását behatóan és sok oldalról megvitatják s a felsorolt különféle pusztulási tényezőket sorra fogom venni, nem sorolom fel mindama adatokat, melyek pusztán elutasítják a feltevést érdekességük-nél fogva néhányat mégis felemlitek.

Erdőhat. Zsarnóczakohó: „A fürjet a fogoly nem szorítja ki, ilyen senki se figyelt meg.“ Trencsén: „... mert a fogoly száma is csökkent; tehát nem szorította ki egyik faj a másikat.“ Nagyatád: „... találkozás esetén a fogoly nem üldözi a fürjet.“ BARTHOS GYULA: „Mindig úgy találtam, hogy azon „parasztmezőkön“, melyeken a legtöbb fogoly élt, ugyancsak a legtöbb fürj volt található és viszont. Normális körülmények között bármelyik ottani (Ihárosberény) földterületen

3. Auf welche Ursachen ist die Abnahme oder Vermehrung der einen oder der anderen Art zurückzuführen? Verdrängt das Rebhuhn tatsächlich die Wachtel?

Bei flüchtiger Betrachtung der Tabellen könnte der Verdacht entstehen, dass bei dem Zahlenverhältnis der beiden Arten irgend eine „Verdrängung“ dazwischenspielt. Wenn wir aber die von den Observatoren eingesendeten Antworten durchlesen, so wird es uns sofort klar, dass die Ursache der Abnahme der Wachtel mit der Vermehrung des Rebhuhns in keinen Zusammenhang gebracht werden kann. Diese Behauptung werde ich mit den einschlägigen Auszügen aus den eingesendeten Berichten beweisen; DR. TIBERIUS TÁRJÁN'S Hypothese bleibt auch fürderhin nur Hypothese und 97% der eingesendeten Berichte teilen seine Ansicht nicht; diese Hypothese wird auch durch reale Beobachtungen überhaupt nicht unterstützt.

Dass das Rebhuhn die Wachtel verdrängen kann, darüber berichteten: Waldheger ADOLF HORVÁTH in Malomháza: „Das Rebhuhn kann die Wachtel nicht gänzlich verdrängen“ (sic!) Forstbehörde in Magyaróvár: „Das Rebhuhn kann die Wachtel verdrängen“. Gegenüber diesen zwei vereinzelt stehenden Daten, hebt jeder Beobachter hervor, dass das Rebhuhn die Wachtel nicht verdrängen kann, oder wo diese zwei Arten in geringer Anzahl vorkommen, wird einfach erwähnt, dass dort davon keine Rede sein kann, respektive, dass dies nicht konstatierbar sei. Indem die Beobachter das Verschwinden der Wachtel eingehend und vielseitig beleuchten, werde ich nun die angeführten verschiedenen schädlichen Faktoren der Reihe nach vornehmen. Obwohl ich nicht alle Daten anführen will, welche die Hypothese geradewegs verwerfen, so will ich einige, infolge ihres Interesses dennoch erwähnen.

Forstbehörde Zsarnóczakohó: „Die Wachtel wird durch das Rebhuhn nicht verdrängt, solches wurde durch niemanden beobachtet“. Trencsén: „... nachdem auch die Zahl der Rebhühner abnahm, kann eine Art die andere nicht verdrängt haben“. Nagyatád: „... im Falle des Zusammentreffens wird die Wachtel vom Rebhuhn nicht verfolgt“. JULIUS BARTHOS: „Ich fand immer, dass auf den „Bauernfeldern“, wo die meisten Rebhühner lebten, auch die meisten Wachteln vorkamen, und vice-versa.

háromszor-négyszer annyi fürj és ugyancsak annyi fogoly elérhetne!“ HOLLER PÁL, Arad: „A legtöbb fürj éppen a jó fogolyterületeken található s a fogoly nem üldözi el . . .“ stb. Néhol, mint pl. Thasson (Szabolcs m.) s Temes m. némely részén is, szűkebb területen vagy az egyik, vagy a másik tartózkodik sűrűbben, a mi a két faj biológiai különbözőségéből ered, Temesben, hol nedves síkságok fensíkokkal váltakoznak, előbbin a fürj, utóbbin a fogoly tartózkodik, Szabolcs megyében a fogoly a nagy, összefüggő kukoriczásokban, dohányban s efélékben — a fürj réteken, kalászos táblákon tartózkodik. Többen említenek ilyen helyi vonatkozású különbözőteket a két faj előfordulásánál. Ezekre helylyelközzel még visszatérek.

A fürjpusztulásnak fő-fő tényezőjeként általában a „délvidéki mészárlás“-t hozzák fel s ha látjuk az idevágó statisztika horribilis adatait, valóban megállapodni óhajtunk e ténynél, nem óhajtván még más pusztítási tényezővel is foglalkozni! S ha mégis említenek fel ezenkívül is nyomós okokat a fürjek apadása mellett, felesleges a kölcsönös „kiszorítás“ deus ex machinájához folyamodnunk! A harisnak, mondjuk így: nem akadt konkurrens, pedig az még nagyobb mértékben kipusztult, nemcsak egyes helyekről, de általánosságban, mint ezt több megfigyelő jelezte. MENESDORFER GUSZTÁV szerint Temeskubinban annyi volt azelőtt a haris, hogy „... este az ember alig értette lármájuktól egymásnak a szavát!“ Minthogy ott a létfeltételek úgy a fürjnek, mint a harisnak megvannak, megfigyelő az apadást az ott fellépő fürjbetegségnek is tulajdonítja.

A lokális csapásoknál az eredményében nagyobb a fürjet a vonulása alatt ért pusztulás. SCHENK úr a kérdéseket megelőző tájékoztatójában felemlíti, hogy „1895-ben Marseille

Unter normalen Verhältnissen könnten auf irgend einem dortigen (Iharosberény) Revier 3—4mal soviel Wachteln und ebensoviel Rebhühner Platz finden“. PAUL HOLLER in Arad: „Die meisten Wachteln sind gerade in den guten Rebhühnerrevieren zu finden und sie werden durch das Rebhuhn nicht vertrieben . . .“ etc. An manchem Orte, so z. B. in Thass (Kom Szabolcs) und auch in einigen Gegenden des Kom. Temes, kommt in einem engeren Gebiete entweder die eine oder die andere Art dichter vor, was eine Folge des biologischen Unterschiedes der beiden Arten ist; in Temes, wo feuchte Ebenen mit Hochebenen abwechseln, hält sich auf ersteren die Wachtel, auf letzteren das Rebhuhn auf. Im Kom. Szabolcs hält sich das Rebhuhn in den zusammenhängenden Mais-, Tabakfeldern und dergleichen auf, während die Wachtel Wiesen und Saatfelder bewohnt. Mehrere erwähnen solche lokale Unterschiede bei dem Vorkommen der beiden Arten. Auf diese will ich gelegentlich noch zurückkommen.

Als Hauptursache des Verschwindens der Wachtel wird überhaupt das „Morden im Süden“ angeführt, und wenn wir die einschlägigen erschrecklichen statistischen Daten in Betracht ziehen, so sind wir bemüsst hier bei diesem Faktum stehen zu bleiben und die übrigen Faktoren ausser acht zu lassen. Und wenn trotzdem noch andere gewichtige Ursachen der Abnahme der Wachteln angeführt werden, so ist es überflüssig die „deus ex machina“ der gegenseitigen Verdrängung in Anspruch zu nehmen. Der Wachtelkönig, nehmen wir an, hatte keinen Konkurrenten und doch hat er in grösserem Masse abgenommen, nicht nur an einzelnen Orten, sondern im allgemeinen, wie dies auch mehrere Beobachter bemerkten. Nach GUSTAV MENESDORFER waren in Temeskubin früher soviel Wachtelkönige, dass: „... man abends infolge ihres Lärmens sein eigenes Wort nicht verstehen konnte“. Da dort sowohl die Lebensbedingungen der Wachtel, als auch des Wachtelkönigs vorhanden sind, so schreibt der Beobachter die Abnahme der Wachteln einer dort auftretenden Wachtelkrankheit zu.

Im Endresultate ist die Vernichtung der Wachteln zur Zugszeit viel bedeutender als lokale Ursachen. Herr SCHENK erwähnt in der orientierenden Einleitung zu den Fragen, dass

kikötőjébe 8.000,000 fűrj érkezett, Alexandriából pedig évente 2.000,000 kerül kivitelre“, majd: „kétségtelen, hogy ezekben a horribilis számokban rengetek sok hazai fűrj is szerepel s hogy az ezekből a mézárásokból előálló irtózatossz veszteségek lényegesen hozzájárulnak a fűrjállomány rohamos csökkentéséhez.“ Ezen állítás kétségtelenül igaz s mint ad oculos bizonyítékoknak jó hasznát vennők, ha ornithologusaink fűrjelöléssel is foglalkoznának, ebből jó perczent kerülne vissza s fogása sem nehéz. Így vonulási utakat kapnánk s ilyenek birtokában — tudván, hogy a mi fűrjeink mely szűkebb helyen vonulnak át, vagy hol telenek, — még preventiv intézkedésekre is könnyebben megtehetnők a lépéseket a fűrjpusztítást illetőleg. Azért e kedves s vadászatilag értékes madarunk érdekében cselekszünk, ha összefogdosván határainkon néhány fűrjet s megjelölván a M. K. O. K. által forgalomba hozott fecskegyűrűkkel, ismét szárnya szabadjára bocsájtjuk. Az is sűrűn megesk, hogy a kasza nyakát szegi a fészket őrző fűrjtojónak, ez esetben költessük ki a tojásokat tyúkkal s a fűrjesibéket jelöljük meg s később eresszük szabadon, sok meg fog élni közülök, esetleg letársulnak egy szerencsésebb fűrj fészekaljhoz.

Nemcsak az egyes évek mutatnak nagy különbözeteket a fűrjek számában, ezen belül vidékek szerint is igen nagy az ingadozás, úgy a tavasszal érkezett, mint a költés után mutatózó fűrjek számában. A statisztikánál reálisabb adatokkal fogom megvilágítani eme állítást az 1907. évre vonatkozólag, még pedig a megfigyelők adataival. Amellett, hogy általános a panasz a fűrjeknek az utóbbi évtizedben történt megfogyatkozásáról; evvel parallel igen sokan megjegyzik, hogy ez éven (1907, néhol 1908) rendkívüli számban jelentkeztek a fűrjek. De kivétel is elég akadt, néhol a

„im Jahre 1895 in dem Hafen von Marseille 8.000,000 Wachteln eingelangt sind, während aus Alexandria jährlich 2.000,000 exportiert werden“; weiters: „es ist zweifellos, dass in diesen erschrecklichen Zahlen auch heimische Wachteln inbegriffen sind, und dass die aus diesem fürchterlichen Gemetzel resultierenden Verluste wesentlich zu der rapiden Abnahme des Wachtelstandes beitragen“. Diese Behauptung ist zweifelsohne richtig und könnte als ad oculos Beweis gute Verwendung finden, wenn unsere Ornithologen sich auch mit der Beringung der Wachteln beschäftigen würden; ein ziemlicher Prozentsatz würde sich wieder finden, da der Fang nicht schwer ist. So würden wir Zugstrassen erhalten und im Besitz solcher, könnten — nachdem bekannt wäre, an welchem engeren Orte unsere Wachteln ziehen, respektive überwintern — selbst Präventivmassregeln zur Verhinderung der Wachtelvernichtung leichter getroffen werden. Darum handeln wir im Interesse dieses lieben und auch jagdlich wertvollen Vogels, wenn wir in unseren Gemarkungen einige Wachteln einfangen, diese mit den von der K. U. O. C. in Verkehr gebrachten Schwalbenringen bezeichnen und sie sodann wieder in Freiheit setzen. Es kommt auch häufig vor, dass der Kopf des das Nest bewachenden Wachtelhuhns unter der Sense fällt; in diesem Falle sollten die Eier einer Henne zum Ausbrüten untergelegt, die Jungen beringt und später freigelassen werden; viele von ihnen werden ihr Fortkommen finden oder sich eventuell einer glücklicheren Wachtelfamilie zugesellen.

Nicht nur in den einzelnen Jahren finden wir grosse Differenzen im Wachtelbestande, sondern auch in einzelnen Gegenden zeigen sich grosse Schwankungen sowohl zwischen der Zahl der im Frühjahr angekommenen und derjenigen der nach der Brutzeit sich zeigenden Wachteln. Bezüglich des Jahres 1907 werde ich diese Behauptung mit verlässlicheren als den statistischen Daten beleuchten. Nebst dem, dass die Klage über die Abnahme der Wachteln in den letzten Jahrzehnten eine allgemeine ist, bemerken viele parallel hiezu, dass im laufenden Jahre (1907 und an manchen Orten 1908) die Wachteln in ausserordentlicher Menge vorkommen. Aber es finden sich auch genug Ausnahmen, an manchen Orten ist ein Unterschied zwischen

mult és jelen állapot közt nem vesznek észre különbséget, mások meg éppen az 1907—08. években alig észleltek fürjet, különben fürjbő vidékeken.

Ime néhány tudósítás, hogy az említett években sok fürj volt: BARTHOS GYULA, Iharosberény: „1907-ben a fürjek szaporodása igen kedvező volt.“ HEGYMEGHY DEZSŐ, Keszegfalú: „1907-ben több volt.“ DR. SZLÁVY KORNÉL, Ujvidék: „1908 ban ismét több mutatkozott.“ DÖRGŐ DÁNIEL, Mezőtúr: „A fürj-állomány 1907-ben majdnem megkétszereződött.“ RÁCZ BÉLA, Szerep: „1907-ben ismét igen sok fürj volt.“ VÁRADI TÖRÖK GYULA, Dézna: 1907-ben szokatlanul nagy számmal volt fürj.“ OSZTIÁN KÁLMÁN, Naszód: „A tavaszon az eddigieket felülmúló számban mutatkoztak a fürjek.“ (1907-ben). Erdőhatóság, Zilah: „1895—1905-ig fürj oly kevés volt, hogy naponta 1—2 darabot lehetett csak látni, 1906-ban szaporodás volt észlelhető, ez évben pedig van annyi, mint fogoly, jóllehet ezek száma nem apadt.“ FEKETE ANTAL, Zsibó: „Fürj 1907-ben szokatlanul nagy számban érkezett.“ JUHÁSZ KÁROLY, Bodony: „... kivétel az utolsó év (1907.), mely kedvezett a fürjeknek.“ SZEÖTS BÉLA, Tavarna: „Ez idén sok a fürj, főleg vonulás alatt. (1908). HOLICSKA JÁNOS, Bábaszék: „1907-ben szokatlanul nagy számban volt fürj.“ Adatok az ellenkezőjére, szintén 1907—08-ból. Erdőhatóság, Sopron: „1907 tavaszán a költéskor hideg esők és árvizek sokat pusztítottak el.“ Erdőhatóság, Csorna: „Jelenleg még kevesebb a fürj, alig látható.“ FROMM GÉZA, Ráczeke: „Az idén (1907) fürj és fogoly ijesztően kevés volt.“

Ezzel parallel sokan felemlítik az 1906—7. évi erős tél következtében beállott fogolypusztulást, ez már közismert dolog, részletesen nem foglalkozom vele, itt csak azért említem fel, mert tudva azt, hogy 1907—08-ban sok fürj volt, megint kísérthetne a „kiszorítás“ elmélete, ha az eddig elmondottakból okát nem tudnók adni a fogolypusztulásnak. Mások

der Vergangenheit und dem jetzigen Zustande nicht wahrnehmbar; andere haben hingegen gerade in den Jahren 1907—8, in übrigens wachtelreichen Gegenden, kaum einige Wachteln wahrgenommen.

Hier einige Berichte, dass in den erwähnten Jahren viel Wachteln waren: JULIUS BARTHOS, Iharosberény: „im Jahre 1907 war die Vermehrung der Wachteln eine sehr günstige etc.“; DESIDERIUS HEGYMEGHY, Keszegfalú: „i. J. 1907 waren mehr“; DR. KORNEL SZLÁVY, Ujvidék: „i. J. 1908 zeigten sich wieder mehr“; DANIEL DÖRGŐ, Mezőtúr: „i. J. 1907 hat sich der Wachtelstand fast verdoppelt“; BÉLA RÁCZ, Szerep: „i. J. 1907 waren wieder viel Wachteln“; JULIUS TÖRÖK DE VÁRAD, Dézna: „i. J. 1907 war die Wachtel in ungewohnter Zahl vorhanden“; KOLOMAN OSZTIÁN, Naszód: „im Frühjahr (1907) zeigten sich die Wachteln in grösserer Zahl als bisher“; Forstbehörde, Zilah: „von 1895—1905 waren so wenig Wachteln, dass täglich nur 1—2 Stück zu sehen waren, i. J. 1906 war eine Vermehrung wahrnehmbar und heuer sind ebenso viele wie Rebhühner, trotzdem die Zahl der letzteren nicht abgenommen hat“; ANTON FEKETE, Zsibó: „Wachteln sind i. J. 1907 in ungewohnter Zahl angekommen“; KÁRL JUHÁSZ, Bodony: „... eine Ausnahme bildet das vergangene Jahr (1907), welches für die Wachteln günstig war“; BÉLA SZEÖTS, Tavarna: „Heuer giebt es viel Wachteln, besonders zur Zugszeit (1908)“; JOHANN HOLICSKA, Bábaszék: „i. J. 1907 gab es ungewohnt viel Wachteln“.

Daten zur gegenteiligen Behauptung, ebenfalls aus den Jahren 1907—8:

Forstbehörde in Sopron: „im Frühjahr 1907 wurden zur Brutzeit viele durch die Kälte und die Überschwemmung vernichtet“; Forstbehörde in Csorna: „Gegenwärtig sind noch weniger Wachteln und kaum sichtbar“; GÉZA FROMM, Ráczeke: „Heuer (1907) sind erschreckend wenig Wachteln“.

Parallel mit dem erwähnen viele die infolge des strengen Winters 1906—7 eingetretene Rebhuhnvernichtung; dies ist eine allgemein bekannte Sache und darum gehe ich nicht näher darauf ein und will sie hier nur darum erwähnen, weil mit Rücksicht darauf, dass 1907—8 viel Wachteln waren, die Theorie der „Verdrängung“ wieder ihren Spuk treiben könnte, wenn aus dem bisher

más évet emlitenek, mint a melyben több fürj volt a rendesnél, így volt ez Rezsőparton 1902-ben stb.

A felsoroltakból, t. i., hogy még egy éven belül is — egyes helyek szerint — hol sok, hol kevés fürj jelentkezik, az állapítható meg, hogy a tavasszal érkezett fürjek nem oszlanak meg a nekik különben alkalmas országrészekben egyenletesen, hanem a szerencsésen megjöttek fölkeresik szülőföldüket, határaikat, mint ez más fajnál már gyűrűjelzéssel ad oculos is be lett bizonyítva. Az egyes vidék fürjei összecsoportosulnak, olyként, hogy valami alkalmasabb, nagy gázos tarlón stb. felgyűlnek, míg a körülmények megengedik, ott élnek, azután megint a közelebbi alkalmas területre mennek, hol esetleg már más csapatokat lellenek, így hőmpölyög az áradat, számbelileg folyton növekedve, északról délre ősszel. A tavaszi felvonulás képe nem áll így szemem előtt, talán gyorsabban utaznak, talán siettetik őket a viszontlátás öröme, mit éreznek, midőn ismert viszonyok közé jutnak s a hangulatuk is más tavasszal stb.

Ha a vonulásban valamely határ fürjei nagy pusztulást szenvednek, világos, hogy tavasszal kevés jut el rendeltetési helyére s így eléáll a lokális ür, mert megeshet, hogy ugyanakkor másutt fürjbőség van. Mellette a fogoly úgy tenyészik, a mint azt az ő helyzete engedi s nem állapítható meg, hogy a honnan rossz telelés stb. miatt hirtelenül kipusztul a fogoly, nyomában következképpen elszaporodnék a fürj! Láttuk, hogy a haris is ijesztően megfogyott, noha ez a faj különben eléggé alkalmazkodó képességű s jól tenyészik, néhol száraz talajon is. Ha a fürjvonulás kérdésének előrehaladottabb fázisában talán megkapjuk — a ma még hipotézisként jelentkező — ama kérdés bizonyítékát, hogy t. i. a vonuló fürjeink az áttelelés helyéhez vezető útvonal megválasztásában nem következetesek: akkor hatalmas bizonyítékunk lesz a mellett,

Gesagten die Ursache der Wachtelvernichtung nicht zu begründen wäre. Andere erwähnen andere Jahre, in denen mehr Wachteln waren als gewöhnlich, so z. B. in Rezsőpart i. J. 1902 etc.

Aus dem Angeführten, dass nämlich selbst innerhalb desselben Jahres und in denselben Orten, sich teils viel, teils wenig Wachteln zeigen, geht hervor, dass sich die im Frühjahr ankommenden Wachteln nicht gleichmässig über die für sie geeigneten Gegenden des Landes verteilen, sondern dass die glücklich angekommenen Wachteln ihre Heimat, ihre Gemarkung aufsuchen, wie dies auch schon bei anderen Arten vermittle der Beringung ad oculos demonstriert wurde. Die Wachteln der einzelnen Gegenden konzentrieren sich derart, dass sie sich auf irgend einem geeigneten grossen mit Unkraut bestandenen Brachfelde versammeln und dort solange verbleiben, als es die Umstände gestatten, um dann wieder das nächstgelegene geeignete Gebiet zu besiedeln, wo sie eventuell schon andere Scharen vorfinden, und so wälzt sich im Herbst die Flut, immer wachsend, von Norden gegen Süden. Das Bild des Frühjahrsaufzuges sehe ich nicht so genau vor mir; vielleicht ziehen sie schneller, vielleicht werden sie durch die Freude des Wiedersehens vorwärts getrieben, welche sie empfinden, wenn sie wieder in bekannte Verhältnisse kommen und vielleicht ist auch ihre Stimmung im Frühjahr eine andere etc. etc.

Wenn die Wachteln einer Gemarkung während des Zuges grosse Verluste erleiden, so ist es klar, dass im Frühjahr nur wenige an ihren Bestimmungsort gelangen, und so entsteht eine lokale Lücke, denn es kann vorkommen, dass zur selben Zeit anderswo Wachteln in Menge vorkommen. Neben denselben gedeiht das Rebhuhn, wie es ihm die Lage gestattet, und es kann nicht nachgewiesen werden, dass dort, wo das Rebhuhn infolge schlechter Überwinterung etc. plötzlich zugrunde gegangen ist, in seinen Fusstapfen sich folglich die Wachtel vermehrt habe! Wir haben gesehen, dass sich der Wachtelkönig in erschreckender Weise verringert hat, obwohl diese Art übrigens ziemlich anpassungsfähig ist und mancherorts auch auf trockenem Boden gedeiht. Wenn wir vielleicht in einer fortgeschritteneren Phase der Wach-

hogy a magyarországi fürjek száma az azon év tavaszán érkezett fürjek számától függ. Avval eleve tisztában vagyunk, hogy ez a tény idáig a vonulási utak ismerete nélkül is pozitívum, adatunk van ugyanis arról a horribilis fürjlelövésről, a melyet Olaszországban, Egyiptomban stb. eszközölnek. RIMLER PÁL írja: „... egy nap alatt a „Romano“ revierben 15,770 darabot lőttek.“ Ha bebizonyul, hogy fürjeink nem vonulnak át egész tömegükben mindig Olaszországon keresztül, akkor már fényes magyarázata van annak, hogy miért van nálunk egyik évben kevés, a másikban meg szembeszökően sok fürj.

Hogy a fürjek sikeres vonulásától függ azoknak az évi száma, azt a megfigyelők nagy többsége állítja, SZEÖTS BÉLA levelező tag is eme konklúzióra jut a Zoologiai Lapok 1908 október 15-iki számában megírt cikkében. (Kevés fürj, sok fürj, fürj mindenütt).

BARTHOS GYULA idevonatkozó megjegyzése: „Mult évben (1907) aránylag igen kedvező szaporulatot tapasztaltunk a fürjnél. Lehet, legalább is feltehető, hogy a felvonulás iránya és a terepfoglalás terjedelme kivételesen jól alakult hazánk területén, de kérdés, hogy nem történt-e ez egy másik közeli zónának hátrányára?!“ VASZARY ERNŐ, RIMLER PÁL, WAHL IGNÁCZ, KOLLER PÁL, SZLÁVY KORNÉL, IFJ. FELSOEÖRI NAGY GYULA, BINDER BÉLA, MAJOS FERENCZ, MATUSOVITS KÁROLY, SZTANYKOVSKY SÁNDOR, LÉSZAI FERENCZ, MALESEVIC EMIL, SZEÖTS BÉLA, HOLICSKA JÁNOS megfigyelők s az erdőhatósági jelentések nagy része hangsúlyozza azt, hogy a tavasszal érkezett fürjek számától függ az az évi fürjek száma. A vonulás alatt ért veszteség a fürj pusztulásának a főfaktora s ehhez igen sok — részint szintén általános — részint lokális csapásról adnak hírt a megfigyelők. Ezekből is idézek, hogy fogalmunk legyen ezen tényezőkről is, mert míg a vonulási

telzugsfrage den sich heute noch hypothetisch darstellenden Beweis erhalten, dass nämlich unsere ziehenden Wachteln bei der Wahl des zum Überwinterungsplatz führenden Weges nicht konsequent sind, dann werden wir einen mächtigen Beweis besitzen, dass die Anzahl der Wachteln in Ungarn von der Zahl der im Frühjahr des betreffenden Jahres angekommenen Wachteln abhängt. Damit sind wir im Vorhinein im Reinen, dass dies bisher auch ohne Kenntnis der Zugswegen ein Positivum ist, wir besitzen Daten bezüglich des erschreckenden Wachtelabschlusses, welcher in Italien, Egypten etc. stattfindet. PAUL RIMLER schreibt: „im „Romano“-Revier wurden an einem Tage 15,770 Stück geschossen“. Wenn festgestellt wird, dass unsere Wachteln nicht in ihrer ganzen Masse durch Italien ziehen, dann wird in glänzender Weise erklärt worden sein, warum bei uns in dem einen Jahr wenig und in dem anderen auffallend viele Wachteln vorkommen.

Dass der Jahresbestand der Wachteln von deren erfolgreichem Zuge abhängt, das behauptet auch die Mehrzahl der Beobachter. Auch das korr. Mitglied BÉLA SZEÖTS gelangt in seinem in den „Zoologiai Lapok“ vom 15. Okt. 1908 erschienenen Artikel zu diesem Schlusse (Wenig Wachteln, viel Wachteln, Wachteln überall).

JULIUS BARTHOS bemerkt diesbezüglich: „Im vergangenen Jahre (1907) konnte man bei der Wachtel eine günstige Vermehrung beobachten. Es ist möglich, oder es kann wenigstens vorausgesetzt werden, dass die Richtung des Zuges und die Ausdehnung des besiedelten Terrains sich hierzulande besonders günstig gestalteten, es ist aber fraglich, ob dies nicht auf Kosten einer anderen benachbarten Zone geschah?“ Die Beobachter ERNST VASZARY, PAUL RIMLER, IGNAZ WAHL, PAUL HOLLER, KORNEL SZLÁVY, JULIUS NAGY DE FELSOEÖR JR., BÉLA BINDER, FRANZ MAJOS, KARL MATUSOVITS, ALEXANDER SZTANYKOVSKY, FRANZ LÉSZAI, EMIL MALESEVIC, BÉLA SZEÖTS, JOHANN HOLICSKA, und die meisten Forstbehörden heben in ihren Berichten hervor, dass der Jahresbestand der Wachteln von der Zahl der im Frühjahr des betreffenden Jahres angekommenen abhängt. Der während des Zuges eingetretene Verlust ist die Hauptursache der Abnahme der Wachteln und dazu fügen die Beobachter noch

veszteségeket mindenki tudja, addig a felsorolandók között van több lokális jellegű dolog is.

A „déli pusztítás“ után a legtöbben a kulturális viszonyok megváltozását említik, mint a mely tényező főleg vízi madaraknál döntő szokott lenni. Igaz, hogy a lecsapolásokkal tulajdonképpen új meg új területek kínálkoznak a szárazföldi madárságnak s így a fürjnek is s kis mértékben ez megosztólag hat a sok vésznek kitett állományra.

Pár idézés arra, hogy a kulturális viszonyok milyen hatással vannak a fürj és fogoly elterjedésére:

Állami Erdőhatóság, Nagyatád: „A kiszáradt kötött gazdálkodási módja miatt (60—100 holdon van a löherésük) itt a kasza pusztít sokat, a foglyot óvják s fészkelése is védettebben folyik.“ Erdőhatóság, Csepreg: „Az első kaszálás kevésbé árt a fogolynak, mint a fürjnek.“ WÁHL IGNÁ CZ, Apatin: „Annak daczára, hogy a fogoly-állomány nem csökkent, a fürj-állomány néhány év óta szaporodik, régen kevesebb volt mindkét fajból. A javulás az apatini határ ármentesítésének köszönhető.“ Állami Erdőhatóság, Siklós: „A fürjek pusztulásának oka a vonuláson kívül, a legelők feltörése s mesterséges takarmánytermelés, ilyenek kaszálásakor sok megyőnkre, a fogoly bokros helyeken, erdőszéleken költ s így jobban óva van.“ BINDER BÉLA, Székesfehérvár: „A határ $\frac{1}{3}$ része kukoriczás lett s itt jobban szaporíthat a fogoly s vadászata is nehezebb.“ OLÁH SÁNDOR, Hajdúnánás: „A tagosítás, fásítása az utaknak s a sok tanya körül a kazlak mind több és több létfeltételt nyújtanak a foglyoknak, de sokat kedvezett nekik az utóbbi 10 év hóhiánya. Ez év (1906—7) kivétel. A fürjet apasztja a szárazság is.“ DÖRGŐ DÁNIEL, Mezőtúr: „Ez év (1907) a foglyokra nem volt kedvező. Az utóbbi időben azért volt jelentős fogolyszaporulat, mert az ármentesítés a Körösnél sok holt medret létesített, partjain gazos füzessel, ott békén költhetnek.“ VEVERÁN ISTVÁN, Abony: „A kapás

viele teils lokale, teils allgemeine Katastrophen hinzu. Auch von diesen will ich einige anführen, damit wir von denselben einen Begriff bekommen, denn die Zugsverluste sind allgemein bekannt, während unter den letzteren auch mehrere von lokaler Natur vorkommen.

Ausser den „im Süden erlittenen Vernichtungen“ erwähnen die meisten den Wechsel der Kulturverhältnisse, als einen Faktor, der besonders bei den Wasservögeln von einschneidendem Einflusse ist. Wohl werden durch die Trockenlegungen eigentlich immer wieder neue Gebiete für die Landvögel, also auch für die Wachtel, bewohnbar gemacht, was in einem geringen Masse auf den so vielen Gefahren ausgesetzten Bestand von Vorteil ist.

Einige Zitate zur Beleuchtung dessen, welchen Einfluss die Kulturverhältnisse auf die Verbreitung der Wachtel und des Rebhuhns ausüben:

Staatliche Forstbehörde in Nagyatád: „Infolge der gebundenen Wirtschaft der Kleingrundbesitzer (die Kleefelder sind 60—100 Joch gross) werden viele von der Sense getötet; das Rebhuhn wird geschützt und läuft dessen Brutzeit geschützter ab.“ Forstbehörde in Csepreg: „Die erste Mahd schadet dem Rebhuhn weniger als der Wachtel.“ IGNÁ CZ WÁHL, Apatin: „Trotzdem der Rebhuhnbestand nicht abgenommen hat, vermehrt sich der Wachtelstand seit einigen Jahren; früher waren beide Arten in geringerer Anzahl. Die Besserung ist der Wasserregulierung in der Apatiner Gemarkung zu verdanken.“ Staatliche Forstbehörde in Siklós: „Die Ursache des Verschwindens der Wachtel liegt, ausser in dem Zuge, in dem Aufbrechen der Weiden, in der Erzeugung von künstlichem Viehfutter; bei dem Schnitt desselben gehen viele zu Grunde, während das Rebhuhn an buschigen Plätzen am Waldrande brütet, und so besser geschützt ist.“ BÉLA BINDER, Székesfehérvár: „ $\frac{1}{3}$ der Gemarkung ist nunmehr mit Mais bebaut und kann sich das Rebhuhn besser vermehren und ist zugleich auch schwerer zu jagen.“ ALEXANDER OLÁH, Hajdúnánás: „Die Kommissierung, die Aufpflanzung der Strassen, und die Strohristen um die vielen Gehöfte, bieten dem Rebhuhn mehr und mehr Lebensbedingungen, aber auch der Schneemangel der letzten 10 Jahre war ihnen günstig. Das

növények terjedése nem kedvező egyik fajra sem.“ FROMM GÉZA, Ráczkeve: „A megváltozott gazdasági rendszer árt a fürjnek, a luczerna stb. hamar kasza alá kerül, a fogoly védettebb helyen költ.“ STOLL ERNŐ, Ujtelek: „Fürj állítólag sokkal kevesebb van most, mint azelőtt, míg a vizek nem voltak lecsapolva s több legelő volt.“ LÉBER ANTAL, Szatmárnémeti: „A tanyai rendszer itt nem kedvez a fürjnek, mert ezáltal kóbor eb, macska és gyerekek sokat elpusztítanak.“

DR. SZALAY GÉZA, Detta: „Az, hogy a kasza itt a sarlót kiszorította s így a gazonos tarló megrikult, szintén egyik tényező a fürj-állomány megfogyatkozásában.“ Erdőhatóság, Besztercze: „Az okszerű, belterjesebb gazdálkodás nem kedvez a fürjnek, de intenzíve nem szaporodott el a fogoly sem.“ Erdőhatóság, Zabálcz: „Mindkét faj az erdőirtás nyomán szépen elszaporodott.“ Erdőhatóság, Székelyudvarhely: „A mértékentűli legeltetés nem kedvez a fürjnek.“

Rózsahegyén a tatárkatermelés letüntével csappant meg a fürjek száma. (Azt később aratják, mint a gabonát!)

A költésben a zápor is sok kárt tesz, erről emlékeznek meg: SZEŐTS, RIMLER stb. s általános a dúvadakra és ragadozó madarakra vonatkozó panasz is. MENESDORFER GUSZTÁV fürjbetegség jelenlétét feltételezi. (Ez azonban nincs bebizonyítva. SZEMERE L.) HAUSMANN ERNŐ, Türkös: „A fürjek számát a néha tömegesen megjelenő *Arvicola arvalis* apasztja meg.“ (Lehet, hogy ez a körülmény másutt is szóba jöhet s elkerülte eddig a figyelmet.)

heurige Jahr (1906/7) ist eine Ausnahme. Die Wachtel wird auch durch die Trockenheit weniger“. DANIEL DÖRGÖ, Mezötúr: „Dieses Jahr (1907) war für die Wachteln nicht günstig. In der letzteren Zeit war die Wachtelvermehrung darum eine bedeutendere, weil durch die Flussregulierung der Kőrös viele tote Flussarme geschaffen wurden, an deren Ufern mit Unkraut bestandene Weidendickichte sind, wo sie in Frieden brüten können“. STEFAN VEVERÁN, Abony: „Die Vermehrung der Hackfrüchte ist für die Vermehrung beider Arten ungünstig“. GÉZA FROMM, Ráczkeve: „Die veränderte Bewirtschaftungsweise schadet der Wachtel; die Luzerne kommt bald zur Mahd. Das Rebhuhn brütet an geschützteren Orten“. ERNST STOLL, Ujtelek: „Wachteln sind angeblich jetzt weniger als früher, als die Gewässer noch nicht abgelassen und mehr Weiden waren“. ANTON LÉBER, Szatmárnémeti: „Das Meierhofsystem ist der Wachtel nicht günstig, weil durch die herumstreichenden Hunde, Katzen und Kinder viele vernichtet werden“. DR. GÉZA SZALAY, Detta: Dass hier die Sense die Sichel verdrängt hat und dadurch der Bestand an Hochstoppfeldern weniger wurde, ist auch ein Faktor bei der Verminderung der Wachtel“. Forstbehörde Besztercze: „Die rationelle intensivere Bewirtschaftung ist der Wachtel nicht günstig, aber auch das Rebhuhn hat sich nicht intensiv vermehrt“. Forstbehörde, Zabálcz: „Beide Arten haben sich infolge der Waldrodung ziemlich vermehrt“. Forstbehörde, Székelyudvarhely: „Die übermäßige Beweidung ist der Wachtel nicht günstig“.

In Rózsahegy hat mit dem Aufhören des Buchweizenbaues auch die Anzahl der Wachteln abgenommen. (Dieser wird später geerntet als die Brotfrüchte!)

Auch die Platzregen verursachen während der Brutzeit Schaden, hievon berichten: SZEŐTS, RIMLER etc. und auch bezüglich des Raubzeuges und der Raubvögel ist die Klage allgemein. GUSTAV MENESDORFER setzt eine Wachtelkrankheit voraus. (Dies ist aber nicht bewiesen. L. SZEMERE). ERNST HAUSMANN, Türkös: „Die Wachteln werden durch die zeitweise massenhaft auftretende *Arvicola arvalis* verringert. (Möglich, dass dieser Umstand auch anderswo vorhanden ist, bisher jedoch nicht beobachtet wurde.)

A bejött jelentésekben többen alkalmazkodási mozzanatokat közölnek a fürjről és a foglyról, különösen utóbbi kezd erdön is fészkelő madár lenni, de a fürjről külön hangsúlyozza ezt BARTHOS GYULA rendes megfigyelő. Majd a foglyok kóborlásában is megnyilatkozó következetességre hívják fel a figyelmünket, pl. KÁLLAY FERENCZ: „Zajtán és környékén fogoly főleg télen van sok a bogárhátú földeken, költeni a „hegyekbe“ szálltak.“

A beküldött jelentések révén a fogoly és fürjéről szóló ismereteink öregbedtek s így a megfigyelők munkája kárba nem veszett, bár még kezdő ornithologus voltomból kifolyólag azokat talán nem hoztam úgy érvényre, mint azt az Ornithologiai Központnak már az ilyenekben járatosabb tisztviselői tehették volna. Azonban biztatott ama körülmény, hogy a központ kebelében való munkálkodásra nem kisebb ember szólított fel, mint szeretett főnökünk, HERMAN OTTÓ úr; megtisztelő bizalmáért e helyen is köszönetet mondok neki.

In den eingelaufenen Berichten finden wir auch häufige Erwähnung der Anpassungsfähigkeit der Wachtel und des Rebhuhns; besonders das letztere fängt an ein im Walde nistender Vogel zu sein; bezüglich der Wachtel wird dies vom ord. Beobachter JULIUS BARTHOS besonders hervorgehoben. Auch auf das systematische Herumstreichen der Rebhühner werden wir aufmerksam gemacht, so berichtet z. B. FRANZ KÁLLAY: „in Zajta und Umgebung sind hauptsächlich im Winter viel Rebhühner in den Feldern, zur Brut ziehen sie in das Gebirge“.

Auf Grund der eingelangten Berichte hat sich unsere Kenntnis vom Rebhuhn und von der Wachtel vermehrt und so ist die Arbeit der Beobachter nicht verloren, obwohl ich dieselbe als Anfänger in der Ornithologie, vielleicht nicht so zur Geltung bringen konnte, wie dies die in solchen Sachen bereits erfahreneren Angestellten der K. U. O. C. hätten tun können. Mein Vertrauen wurde jedoch durch den Umstand gestützt, dass mir von keinem geringeren der Auftrag gegeben wurde, als von unserem geliebten Direktor Herrn OTTO HERMAN; für sein ehrendes Vertrauen sage ich ihm auch an dieser Stelle Dank.